

O‘ZLASHMA SO‘ZLARGA MUQOBILLAR TANLASH MUAMMOLARI

Ixtiyorbek Norov

Nukus davlat pedagogika instituti O‘zbek tili kafedrasi fan kabinetini mudiri

Xalqlarning iqtisodiy va madaniy aloqalari hayotiy zaruriyat bo‘lgani tufayli shu jarayonda bir tildan ikkinchi tilga leksema o‘tib ketadi. Har bir tilning lug‘aviy tarkibida etimolog‘ik jihatdan shu tilning o‘ziniki bo‘lgan so‘zlardan tashqari, o‘zga tillarning lug‘aviy unsurlari bo‘lishi tabiiydir.

Bularning barchasi til tirik organizm ekanligi, uning doimiy ravishda rivojlanib borayotganligidan dalolat beradi. Bu qanday rivojlanish? Ba’zi so‘zlar hisobidan so‘z birikmalarini doimiy ravishda to‘ldirishda, boshqalarning o‘tmishga o‘tishida. Axir, neologizmi? Bu so‘z hozirgi paytda yangi, yaqinda kiritilgan, etarli darajada o‘zlashtirilmagan deb qabul qilinadi. Tilda sobitlashgani sari yangilik tusini yo‘qotadi, odatiy holga aylanadi. Masalan, "samolyot" yoki "mobil telefon" yoki hatto "kompyuter" so‘zlari.

Ijtimoiy va ilmiy-texnik taraqqiyotning ma‘lum bir bosqichida bularning barchasi rus tilidagi neologizmlar edi. Ammo endi biz ularga allaqachon o‘rganib qolganmiz, ular tez-tez ishlatiladigan qismga aylandi. Yoki "kashshof", "Komsomolets" so‘zlarini oling - hodisaning paydo bo‘lishi bilan ularni chaqiradigan tushunchalar paydo bo‘ldi. Ammo bu tashkilotlar yo‘q bo‘lib ketishdi - va endi so‘zlar tarixga aylanib, tarixiy narsalarga aylanib bormoqda.

Neologizm tilga kirib kelgan yoki unda nisbatan yaqinda paydo bo‘lgan va ko‘pgina ma‘ruzachilar tomonidan yangi birlik sifatida qabul qilingan. Bunday so‘zlarning paydo bo‘lishi bir nechta fikrlar bilan uzviy bog‘liqdir. Asosiysi, ilmiy va texnologik rivojlanish. Ixtiro, ishlab chiqish, mahsulot bor - va yangi so‘zga ehtiyoj bor. Masalan, "qidiruv tizimi", "brauzer", "noutbuk" atigi o‘n yil oldin faol foydalanishga kirishdi. Neologizm nima ekanligini tushunish uchun, ijtimoiy siljishlar va o‘zgarishlarni tahlil qilish bizga yordam beradi. Agar, masalan, "kommunist" va "partiya" so‘zlari 20-asrning boshlarida yangi bo‘lgan bo‘lsa, endi yangi partiyalar, tashkilotlar va ijtimoiy harakatlar shakllanmoqda, "Yagona Rossiya", "Mchsniks" va "tibbiy deputatlar" so‘zlari tilga kiritilgan.

Rivojlanish darajasi har xil. Masalan, so‘z shakllarining faol shakllanishi so‘zning zamondoshlarning so‘z boyligi va ongiga mustahkam kiritilganligini ko‘rsatadi. Agar bir necha yil oldin biz kompaniya nomini va qidiruv mexanizmini faqat "Google" sifatida ishlatgan bo‘lsak, endi siz "google", "google" kabi hosilalarni eshitishingiz mumkin. Yoki biz tweet, friend kabi qiziqarli so‘zlarni olamiz - bu neologizm nima ekanligini va

nutqimizdagi yangilar qanday rivojlanishini tushunishga yordam beradi. Ko'pincha, qarz olish orqali so'z boyligi yangilanadi. Bundan tashqari, ko'pincha bitta va bir xil hodisa yoki mavzuni nomlash uchun ikkita so'z parallel ravishda mavjud: o'zlashtirilgan va yangi. Masalan, "palet" va "palet". Yoki "menejer" va "menejer". Neologizmlar mavjud so'zlarning ma'nosini o'zgartirish orqali ham shakllanadi. Masalan, "gapirish, baland ovozda gapirish" ma'nosidagi "ovoz". Yoki "fayllarni uzatish" ma'nosi bilan "yuklang".

Yozuvchilar va shoirlar so'zlarni yaratish bilan faol shug'ullanmoqdalar. Shaxsiy mualliflik neologizmining nima ekanligini tushunish uchun Mayakovskiy ("quyma", "qutidan chiqib ketish"), Nabokov ("nifet") misollari bizga yordam beradi. Aks holda, bu kabi so'zlar shuningdek, vaqti-vaqti bilan ataladi.

Jamiyatning rivojlanishi, texnologik taraqqiyot, kundalik hayotdagi ob'ektlar va jarayonlar - bularning barchasi tilda, ayniqsa yangi so'z va iboralarning paydo bo'lishida aks etadi. Ularni neologizmlar deb atashadi - qadimgi yunon tilidan tarjimada "yangi so'z" ("neos" - yangi, "logos" - so'z) degan ma'noni anglatadi.

Neologizm bu yaqinda bir tilda paydo bo'lgan so'z yoki ibora. Ko'pincha bu boshqa tillardan olingan so'zlardir. Vaqt o'tishi bilan so'zlar neologizm maqomini yo'qotadi.

Neologizmlarning o'ziga xos xususiyati shundaki, tez-tez ishlatiladigan so'zlar fonida ular hamma uchun tushunarli bo'lmasligi mumkin, passiv so'z birikmalari toifasiga kirishi mumkin va shu bilan birga ular biroz rang-barang va o'ziga xos ko'rinishi mumkin. O'lik tillarda bunday yangi so'zlar yo'q, ammo rivojlangan tillar ular tomonidan har yili emas, balki har oy va har kuni to'ldiriladi. Bu taraqqiyot, axborot texnologiyalari, munosabatlar sohasining juda jadal rivojlanishi bilan bog'liq bo'lib, buning yordamida ushbu so'zlar kundalik hayotda paydo bo'ladi.

Haqida gapirish neologizm nima, shuni ta'kidlash kerakki, ushbu maqomda so'z faqat ma'lum bir vaqt oralig'ida bo'ladi. O'zining yangilik va tushunarsizligini yo'qotib, ko'pchilik uchun tanish so'zga aylangan neologizm keng tarqalgan tushunchalar toifasiga kiradi. Va o'rniga yangi so'zlar keladi va til shunday yangilanadi

Neologizmlarga misollar.

Florist - o'simliklar (flora) ni o'rganish bo'yicha botanika mutaxassisi. Ko'pincha gul do'konlaridagi sotuvchilarga murojaat qilishadi. Ko'pgina hollarda, bu gullarni tushunadigan va gullar va boshqa o'simliklarni sotish sohasida ishlaydigan odamni anglatadi.

Menejer - Biror narsani boshqarish bilan shug'ullanadigan kompaniya xodimi. Hozirgi vaqtda aniq ta'rif berish uchun juda keng qo'llaniladi. Dastlab menejer bu menejer (inglizchadan. "Boshqarish" - boshqarish, yo'naltirish, boshqarish).

Xavfsizlik - xavfsizlik. Ingliz tilidan olingan xavfsizlik - xavfsizlik degan ma'noda tarjima qilingan. "Glamur" lavozim lavozimlari uchun moda sifatida qarzga olingan. Bu shunchaki qo'riqchi yoki xavfsizlik boshqaruvchisi emas.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Aynazarovna, A. B. (2021). Model of developing spiritual and moral competence of learners in the context of learning the English language. *ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL*, 11(1), 1320-1325.
2. Arzieva, B. (2019). DEVELOPING PUPILS' SPIRITUAL FEATURES IN THE PROCESS OF LEARNING ENGLISH. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol*, 7(10).
3. Джумабаева, Г. Б. (2023). ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ СЕМЬИ И ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ В РАЗВИТИИ КУЛЬТУРНЫХ И ДУХОВНЫХ КАЧЕСТВ ДЕТЕЙ. *QUALITY OF TEACHER EDUCATION UNDER MODERN CHALLENGES*, 1(1), 171-177.
4. Ергалиева, Ж. А., & Джумабаева, Г. Б. (2020). Преимущество в воспитании начальных экономических представлений у детей дошкольного возраста. *Молодой ученый*, (26), 289-290.
5. Amangeldievna, B. A., Kaniyazovna, G. K., Aitgalievna, Y. Z., & Berdiba, G. D. (2020). Preschool Education And Modern Approach Towards It. The Analysis Of Educational Systems In Different Countries.
6. Buranova, B. (2023). The Modulation and Generalization Method in the Process of Translation from Related Languages. *International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding*, 10(6), 368-372.
7. Usanova, Q., & Xudayarova, M. (2023). О 'ZBEK, RUS VA QORAQALPOQ TILLARIDA OTLARNING KELISHIK KATEGORIYALARINING QIYOSIY TADQIQI. *Евразийский журнал математической теории и компьютерных наук*, 3(6), 54-56.
8. Xudayarova, M., & qizi Usanova, Q. M. (2023). О 'ZBEK, RUS VA QORAQALPOQ TILLARIDA OTLARNING KELISHIK KATEGORIYALARI. CHIQISH KELISHIGI QIYOSI. *GOLDEN BRAIN*, 1(4), 62-66.
9. Tajimuratovna, X. M., Menglibaevna, B. S., Ataxanovna, Y. G., & Zaripbaevna, S. A. (2021). Umumiy O 'Rta Ta'lim Maktablarida O 'Quvchilar Bilimlarini Baholash Va Nazorat Qilishda Elektron Vositalaridan Foydalanish Usullari. *BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIIY JURNALI*, 1(5), 16-19.